

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ (1798–1857)

Εισαγωγικά

Τα χαρακτηριστικά της Επτανησιακής Σχολής

Η λατρεία της θρησκείας

Η λατρεία της πατρίδας

Η λατρεία της γυναίκας

Η λατρεία της φύσης

Εξωτερικά

Χαρακτηριστικά

Η προσήλωση στη δημοτική γλώσσα

Εσωτερικό

Χαρακτηριστικό

Οι επιδράσεις που δέχθηκε η Επτανησιακή Σχολή

- ευρωπαϊκή λογοτεχνία
- δημοτικό τραγούδι
- κρητική λογοτεχνία
- ποίηση Χριστόπουλου και Βηλαρά

Οι επιδράσεις που δέχθηκε ο Σολωμός

- (1) Ιταλικός κλασικισμός
- (2) Ευρωπαϊκός ρομαντισμός και γερμανικός ιδεαλισμός
- (3) Δημοτικά τραγούδια
- (4) Κρητική λογοτεχνία (κυρίως από τον *Ερωτόκριτο* του Βιντσέντζου Κορνάρου)
- (5) Χριστιανική φιλολογία (ευαγγελικά και πατερικά κείμενα)
- (6) Αρχαία ελληνική λογοτεχνία (στον *Κρητικό* διακρίνουμε κυρίως επιδράσεις της *Οδύσσειας* του Ομήρου)
- (7) Διαφωτισμός (εκεί κυρίως έχουν τη ρίζα τους οι φιλελεύθερες ιδέες του Σολωμού, οι οποίες ενισχύθηκαν μετά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης)

Τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Σολωμού

Εξωτερικά - Μορφικά

- (1) Η αποσπασματικότητα: Όλα τα μεγάλα ποιητικά έργα της ωριμότητας του Σολωμού έχουν μείνει ανολοκλήρωτα και έχουν τη μορφή αποσπασμάτων. (*Για την ερμηνεία του γεγονότος αυτού βλ. σχολ. βιβλίο σελ.281-284*)
- (2) Η προσήλωσή του στη δημοτική γλώσσα, τη γλώσσα του λαού, την οποία εμπλουτίζει με στοιχεία του επατνησιώτικου και του κρητικού ιδιώματος.
- (3) Ο λυρισμός: εξωτερίκευση συναισθημάτων, πλούτος σε εικόνες και σχήματα λόγου.
- (4) Οι επιδράσεις του δημοτικού τραγουδιού στη γλώσσα (*δημοτική*), στη στιχουργία (*ιαμβικός 15σύλλαβος*) στην τεχνική (π.χ. *νόμος των τριών*) και στα θέματα (*συνομιλία του ανθρώπου με τα άψυχα της φύσης, οι νεκροί παρουσιάζονται με τις ιδιότητες των ζωντανών*).

Εσωτερικά - Θεματικά

- (1) Οι ενορατικές εμπειρίες και το αποκαλυπτικό στοιχείο: Οι ήρωες των ποιημάτων του βλέπουν συχνά οράματα, μέσω των οποίων έρχονται σε επαφή με τις συμπαντικές δυνάμεις και προσεγγίζουν το «θείον».
- (2) Η λατρεία της φύσης: Δεν πρόκειται για απλή θέαση της φύσης και για απλό θαυμασμό προς την ομορφιά της. Για το Σολωμό και για τους Ευρωπαίους ρομαντικούς μέσα στη φύση ενυπάρχει το θεϊκό στοιχείο, η φύση ταυτίζεται με το Θεό. Γι' αυτό ο άνθρωπος μόνον μέσω της επαφής του με τη φύση μπορεί να έρθει σε αρμονία με το σύμπαν και να νιώσει το «θείον».
- (3) Η πατριδολατρεία: Το στοιχείο αυτό ενισχύεται στο Σολωμό μετά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης. Σε όλα σχεδόν τα μεγάλα του έργα –από το 1821 και μετά– υπάρχουν αναφορές εκτεταμένες ή μη στην Ελλάδα και στον ελληνικό εθνοαπελευθερωτικό αγώνα.
- (4) Ο εξιδανικευμένος έρωτας και το θέμα της αγνότητας: Μέσα στο έργο του Σολωμού συναντούμε πάντοτε εξιδανικευμένες γυναικείες μορφές. Οι μορφές αυτές εξαγνίζονται λόγω του έρωτα που νιώθουν ή του έρωτα που εισπράττουν.
- (5) Το θρησκευτικό στοιχείο: ο Σολωμός είναι βαθύτατα θρησκευόμενος. Στο έργο του λοιπόν συναντούμε συχνά αναφορές σε στοιχεία της χριστιανικής πίστης και παράδοσης.

Τα χαρακτηριστικά του ρομαντισμού

- (1) το φανταστικό στοιχείο: Ο ρομαντισμός εμφανίζεται ως αντίδραση στον κλασικισμό, ο οποίος δίνει κεντρική θέση στη λογική. Οι ρομαντικοί καλλιτέχνες αντιθέτως προσπαθούν να απελευθερώσουν τη φαντασία. Αυτό ωστόσο δεν τους απομακρύνει τελείως από την πραγματικότητα, αφού στο ρομαντικό κόσμο πραγματικότητα και φαντασία συνυπάρχουν.
- (2) το συναίσθημα: σε αντίθεση με την κυριαρχία της λογικής και του μέτρου στην κλασικιστική τέχνη, οι ρομαντικοί δίνουν βαρύτητα στο συναίσθημα. Μέσω της τέχνης τους αποκαλύπτουν με πληθωρικό τρόπο κάθε εσωτερική πτυχή τους: τα πάθη, τον έρωτα, την οργή, τους φόβους, τις εμμονές και τα ψυχικά τους αδιέξοδα. Ακόμη και τα φυσικά τοπία λειτουργούν πολλές φορές ως έκφραση των συναισθημάτων τους.
- (3) το μυστηριακό και το οραματικό στοιχείο
- (4) ο εξιδανικευμένος έρωτας και οι εξιδανικευμένες γυναικείες μορφές
- (5) η προσωπική εμπειρία της φύσης: ο ρομαντικός καλλιτέχνης επιθυμεί να ενωθεί με τη φύση, διότι μέσω αυτής έρχεται σε επαφή με το «θείον». Για τους ρομαντικούς ο θεός και η φύση ταυτίζονται. Η φύση στα έργα των ρομαντικών καλλιτεχνών (α) άλλοτε αναλαμβάνει το ρόλο της παρήγορης και έμπιστης φίλης και (β) άλλοτε λειτουργεί ως μια σκοτεινή, επικίνδυνη και εκδικητική οντότητα που εμφανίζεται ως φορέας θανάτου.
- (6) ο ηρωισμός, η επαναστατικότητα και ο αγώνας για την ελευθερία. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλοί ρομαντικοί καλλιτέχνες λαμβάνουν μέρος ενεργά στα επαναστατικά κινήματα της εποχής τους (π.χ. ο λόρδος Byron).
- (7) η υποβλητική σκηνογραφία (νύχτα, σελήνη, δάση, νεκροταφεία κλπ) που λειτουργεί ως έκφραση του εσωτερικού κόσμου του καλλιτέχνη.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ Ο Κρητικός

Ιστορικό Πλαίσιο – Πηγές Έμπνευσης

Το 1821 μαζί με την υπόλοιπη Ελλάδα εξεγείρεται και η Κρήτη. Οι επαναστάτες αρχικά σημειώνουν κάποιες σημαντικές επιτυχίες. Στα 1823-1824 όμως οι Τούρκοι, ενισχυμένοι και με αιγυπτιακά στρατεύματα, θα αντεπιτεθούν, θα καταστρέψουν πολλές κρητικές πόλεις (Μεσαρά, Σφακιά) και θα προβούν σε σφαγές. Πολλοί Κρητικοί αναγκάζονται τότε να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να καταφύγουν με πλοία στα Κύθηρα, στα Αντικύθηρα, στη Δυτική Πελοπόννησο και στα Επτάνησα ως πρόσφυγες.

Το δράμα των Κρητικών θα συγκινήσει το Σολωμό ο οποίος μάλιστα είχε ιδιαίτερη ευαισθησία ως προς το θέμα αυτό λόγω της καταγωγής του: το 1669 όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν για πρώτη φορά την Κρήτη, πολλοί ντόπιοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να καταφύγουν ως πρόσφυγες στα Επτάνησα. Μεταξύ αυτών ήταν και οι πρόγονοι του ποιητή, Νικόλαος και Πέτρος Σολωμός.

Λογοτεχνικό Είδος

Το κείμενο φαίνεται να συνδυάζει τρία λογοτεχνικά είδη: το **δραματικό**, το **αφηγηματικό** και το **λυρικό**.

- (1) Αν και δεν πρόκειται ασφαλώς για θεατρικό έργο, ο *Κρητικός* έχει τη μορφή δραματικού μονολόγου: ο ήρωας μιλάει σε α' πρόσωπο σε όλη τη διάρκεια της αφήγησης, κάνοντας μάλιστα και κάποιες αποστροφές σε β' πρόσωπο σαν να απευθύνεται σε κάποιο υποθετικό ακροατήριο.
- (2) Το ποίημα είναι επίσης αφηγηματικό, διότι ο αφηγητής που είναι και ο κεντρικός ήρωας, αφηγείται κάποια ιστορία.
- (3) Το ποίημα τέλος είναι και λυρικό, αφού το βάρος της αφήγησης πέφτει κυρίως στα συναισθήματα του αφηγητή και λιγότερο στα γεγονότα. Επίσης δίνεται προτεραιότητα στον πλούτο των εκφραστικών μέσων και συνεπώς κυριαρχεί η ποιητική λειτουργία της γλώσσας.

Γλώσσα

- Ο Σολωμός χρησιμοποιεί τη **δημοτική γλώσσα** με μοναδικό τρόπο, αξιοποιώντας άριστα την εκφραστική και ποιητική της δύναμη.
- Απουσιάζει η γλωσσική επιτήδευση – **ελάχιστες λέξεις προέρχονται από την αρχαιοπρεπή παράδοση** (π.χ. *εκροτούσαμε μάχη, φρενίτης, ρείθρα, ποιήσει* κλπ)
- Συναντούμε επίσης και τύπους που ανήκουν στο **γλωσσικό ιδίωμα της Ζακύνθου και της Κρήτης** (π.χ. *εκοίταα, εσειότουν, πέλαο, ανεί τς αγκάλες, αλιά μου, το πλέξιμο, απιθώνω, αγρίκαα, ογλήγορα, ζαλεύουν, έκρουζε* κλπ)
- Πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι **στο ποίημα κυριαρχούν τα ρήματα**, που κάνουν το λόγο του ρωμαλέο (*από τους 134 στίχους μόνον 7 δεν έχουν ρήμα. Σε πολλούς στίχους μάλιστα τα ρήματα είναι δύο*).

Υφος

Το ύφος είναι λυρικό και ρομαντικό με συναισθηματική ένταση που δεν ξεπερνά ωστόσο το μέτρο. Χαρακτηριστική είναι επίσης και η πυκνότητα του (βλ. και παραπάνω για τον κυρίαρχο ρόλο των ρημάτων).

Γιάννης Στούπας

Στιχουργία

- Το ποίημα δεν είναι οργανωμένο σε στροφές
- Οι στίχοι είναι ιαμβικοί 15σύλλαβοι
- Η ομοιοκαταληξία είναι ζευγαρωτή
- Κάθε στίχος έχει ένα ολοκληρωμένο νόημα (Δεν υπάρχουν διασκελισμοί)
- Συχνά το δεύτερο ημιστίχιο ολοκληρώνει/συμπληρώνει το νόημα του πρώτου
- Υπάρχουν πολλές συνιζήσεις
- Εκτός από τη συνίζηση χρησιμοποιείται συχνά η έκθλιψη (και πιο σπάνια η αφαίρεση)
- Δεν υπάρχουν ενοχλητικές χασμωδίες

Γενικές Αφηγηματολογικές Παρατηρήσεις

Ο αφηγητής είναι δραματοποιημένος, συμμετέχει στα δρώμενα ως πρωταγωνιστής (αυτοδιηγητικός αφηγητής) και αφηγείται σε α' πρόσωπο (μίμηση) χρησιμοποιώντας εσωτερική εστίαση.

Η αφήγηση (ακολουθώντας το ομηρικό πρότυπο) ξεκινά *in medias res* και διακόπτεται από αναδρομικές αφηγήσεις (αναδρομές / *flash back*) που μας μεταφέρουν στο παρελθόν της ιστορίας και από πρόδρομες αφηγήσεις (προλήψεις), στις οποίες δίνονται πληροφορίες για όσα ακολουθούν την κύρια αφήγηση. Αυτές οι αναχρονίες καθυστερούν την εξέλιξη των γεγονότων της κύριας αφήγησης και συνεπώς λειτουργούν ως επιβραδύνσεις.

Οι αφηγηματικοί τρόποι που χρησιμοποιούνται είναι:

- (α) Μίμηση: Πρωτοπρόσωπη αφήγηση
Διάλογος (αμφίδρομος με τους νεκρούς, μονόδρομος με τη Φεγγαρο-ντυμένη)
- (β) Περιγραφή (του τοπίου, των προσώπων και των γεγονότων)
- (γ) Εσωτερικός δραματικός μονόλογος (σκέψεις και συναισθήματα του αφηγητή που σχετίζονται με πρόσωπα, γεγονότα και εμπειρίες)
- (δ) Σχόλια

Τα Χρονικά Επίπεδα της Αφήγησης

- (1) Κύρια αφήγηση: πρόκειται για **το παρόν της ιστορίας** και καλύπτει το χρονικό διάστημα που ξεκινά από την πάλη των ναυαγών με τα κύματα και ολοκληρώνεται με την άφιξή τους στην ακρογιαλιά, όπου διαπιστώνεται ο θάνατος της κόρης.
- (2) Αναδρομικές αφηγήσεις: πρόκειται για τα αποσπάσματα που μας δίνουν πληροφορίες για το παρελθόν του ήρωα στην Κρήτη.
- (3) Πρόδρομες αφηγήσεις: πρόκειται για τα αποσπάσματα που μας δίνουν πληροφορίες για τη ζωή του ήρωα μετά την άφιξή του στη στεριά. Στην ουσία πρόκειται για **το παρόν της αφήγησης**.
- (4) Πρόδρομη αφήγηση για την έσχατη κρίση: πρόκειται για τα γεγονότα που συμβαίνουν στο απώτατο μέλλον και υπερβαίνουν το φυσικό χρόνο. Η πρόδρομη αυτή αφήγηση καλύπτει σχεδόν ολόκληρη την ενότητα 2.